

Factors Affecting Social Entrepreneurship and Empower Marginalized Women in Zahedan

Hamed Aramesh¹, *Masoud Dehghani², Samira Sarani³

1-Assistant Professor, Faculty of Management and Economics, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

2-Assistant Professor, Department of Management, Faculty of Humanities and Management, Velayat University, Iranshahr, Iran.(Corresponding Author)

Email:M.Dehghani@velayat.ac.ir

3-MSc, Faculty of Management and Economics, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

Received: 09/02//2021; Accepted: 18/07/2021

Extended Abstract

Abstract

The main purpose of this study was to identify the factors affecting Women's Social Entrepreneurship In order to empower marginalized women in Zahedan. In identifying and prioritizing the factors affecting Women's Social Entrepreneurship, articles published in scientific journals were analyzed by meta-synthesis method. The statistical population of the research in the field study section includes all women living on the outskirts of Zahedan. The statistical sample of the study includes 380 people who were selected by available sampling method from the study population. In this research, descriptive and inferential statistics have been used to review and analyze the data. In the research results, 3 dimensions and 46 components affecting Women's Social Entrepreneurship was identified which includes behavioral, environmental and organizational factors. The results also showed that these factors have a significant impact on entrepreneurship development. Finally, some suggestions for improving the status of identified factors in the study population are presented.

Introduction

Marginalization was created after the Industrial Revolution and to this day is one of the major urban problems that have affected all cities in the world. Part of this urban population was unable to provide the necessary standards for urban life (Yaribeigi et al., 2018). In Third World countries, usually due to the existence of

inclusive informal settlements (poor communities), many urban dwellers live on these outskirts, suffering from unsustainable poverty, collapsed infrastructure, and social deprivation (Naghdi et al., 2021: 251). According to report of the United Nations, the population of marginalized people will reach two billion by 2030. According to the latest World Housing Report, 43% of the urban population in developing countries lives on the outskirts of cities, compared to 54% in less developed countries (Sadeghi Seghdel et al., 2020: 104). In Iran, a significant part of immigrants to the outskirts of cities are women. In recent years, due to the importance of paying attention to the development of women's affairs, this group is one of the main target groups in the programs of marginalization and empowerment of marginalized people implemented by international organizations (Naghdi, 2011). Opportunity recognition has long been agreed as a key aspect of the entrepreneurial process. One of the most important criteria for assessing the development of countries is the rate of women's economic participation (Aramesh et al., 2021: 43). Recognizing the capabilities of women and guiding their creative talents can be effective in exploiting the capacities of this huge social stratum. In other words, identifying successful models can be useful in creating a suitable environment for the formation of entrepreneurial activities by women despite individual and environmental constraints (Navabakhsh & Zare Harafte, 2010: 2). The phenomenon of female-headed households is increasing in the world for various reasons. Most of these families have many problems, so that the increase of this group of women is a social problem (Shukuhy et al., 2018: 251). Achieving sustainable development is not possible without the active participation of women in all social and economic spheres. Emphasis is placed on empowering women to participate in the implementation of development programs and plans to promote productivity and economic and social growth. Therefore, considering the importance of the main issues that this study is trying to answer, what are the factors affecting the social entrepreneurship of marginalized women in Zahedan in order to empower women and also the current situation of factors affecting social entrepreneurship in marginalized women Is Zahedan.

Materials and Methods

This research is applied in terms of purpose, has a mixed method (qualitative-quantitative) and in terms of data collection is descriptive survey; which has been executed in the survey section by the meta-combination method. In the first stage of this research (identifying the factors affecting social entrepreneurship) has been done with a hyper-combined qualitative method. In the second stage, the quantitative part of this research has been done in a field method with the help of a researcher-made questionnaire whose validity and reliability have been confirmed. The statistical sample of the study is 380 women who were selected

based on available sampling and a questionnaire was distributed among them and the required data were collected.

Discussion and Results

It was found that the codes of creativity and cultural factors and protection laws and human capital and economic conditions are the most important and have the highest rankings overall. In the sense that in the field of factors affecting social entrepreneurship, these issues have been paid more attention and studied and have more reproducibility than other codes. Therefore, it can be said that it is important to pay attention to these dimensions and concepts. Based on the extracted codes and the study of previous researches, the factors affecting social entrepreneurship include behavioral, environmental and organizational factors. the results showed that in the behavioral dimension in most cases except in the components of adaptability, control and internal order, individual ownership, perceptual skills And managerial skills have a moderate effect and other components of the behavioral dimension have a significant impact on social entrepreneurship. In the environmental dimension, in most cases, except in the components of information, appropriate work environment, support of family networks and social connections and interactions have a moderate impact and other environmental components have a significant impact on social entrepreneurship. In the organizational dimension, in most cases, except in the components of development, the level of public participation, strengthening social security and having legal property rights have a moderate impact and the rest of the organizational components have a significant impact on social entrepreneurship.

Conclusion

According to the main purpose of the present study, which is an effective identification of social entrepreneurship from the perspective of marginalized women in Zahedan in order to empower them, a systematic study was conducted. The research records were examined by meta-combination method, which finally identified 3 dimensions and 46 components, which include: dimensions of behavioral factors, environmental factors and organizational factors. According to the concepts of entrepreneurship as well as models of entrepreneurship development, the category of entrepreneurship development is influenced by various factors that each of the experts in the field of entrepreneurship has examined them from different angles and have presented several divisions.

Keywords: Entrepreneurship, Women's Social Entrepreneurship, Marginalization, Women's Empowerment

عوامل مؤثر بر کار آفرینی اجتماعی و توانمندسازی زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان

دکتر حامد آرامش* - دکتر مسعود دهقانی** - سمیرا سارانی***

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی عوامل مؤثر بر کار آفرینی اجتماعی زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان در راستای توانمندسازی زنان است. در شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر کار آفرینی اجتماعی، مقالات و مجلات علمی معتبر منتشر شده در بازه زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹ با روش فراترکیب مورد تحلیل قرار گرفت. جامعه آماری پژوهش در بخش مطالعه میدانی شامل کلیه زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان می‌باشد. نمونه آماری پژوهش شامل تعداد ۳۸۰ نفر از زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان است که این تعداد با روش نمونه‌گیری در دسترس از جامعه مورد بررسی انتخاب شدند. در این پژوهش از آمار توصیفی و استنباطی برای بررسی و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. در نتایج پژوهش ۳ بعد و ۴۶ مؤلفه مؤثر بر کار آفرینی اجتماعی زنان شناسایی شدند که شامل ابعاد عوامل رفتاری، عوامل محیطی و عوامل سازمانی است. همچنین نتایج نشان داد که این عوامل تأثیر بسزایی در توسعه فرصت‌های کار آفرینی اجتماعی از نظر زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان دارند. در نهایت، پیشنهادانی جهت بهبود وضعیت عوامل شناسایی شده ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: کار آفرینی، کار آفرینی اجتماعی زنان، حاشیه‌نشینی، توانمندسازی زنان

* استادیار، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران

** نویسنده مسئول-استادیار، گروه مدیریت، دانشکده علوم انسانی و مدیریت، دانشگاه ولایت، ایرانشهر، ایران

M.Deighani@velayat.ac.ir

*** کارشناسی ارشد کار آفرینی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران

مقدمه

حاشیه‌نشینی پس از انقلاب صنعتی متولد و تا به امروز یکی از معضلات عمده شهری بوده که دامن‌گیر تمامی شهرهای جهان شده است. بخشی از این جمعیت شهری نتوانستند استانداردهای لازم برای یک زندگی شهری را تأمین کنند (Yaribeigi et al., 2018). انقلاب صنعتی سبب مهاجرت‌های وسیع از نقاط روستایی و شهرهای کوچک به مراکز صنعتی و رشد یافته گردید. در جریان مهاجرت روستائیان به شهرها به دلیل تحمیل هزینه‌های گزاف زندگی شهری بر دوش مهاجران تازه وارد و عدم کفاف درآمد مردان خانوار، زنان هم به مردان خود پیوستند تا امکان گذران زندگی حداقلی در شهر فراهم شود (Naghdi, 2011). در کشورهای جهان سوم معمولاً به دلیل وجود سکونتگاه‌های غیررسمی فراگیر (اجتماعات فقیرنشین)، بسیاری از ساکنان شهری در این حاشیه‌ها زندگی می‌کنند که دچار فقر ناپایدار، فروپاشی زیرساخت‌ها و محرومیت‌های اجتماعی هستند (Naghdi et al., 2021: 251). عواملی همچون آموزش، مشارکت سیاسی، کیفیت زندگی، عدالت و برابری و سرمایه اجتماعی حاشیه‌نشینی با تقلیل کیفیت زندگی باعث کند شدن توسعه اجتماعی - سیاسی شده است (Khajehsarvi & aryafar, 2021: 143).

بیان مسئله

گستره حاشیه‌نشینی به شهر یا استان و یا منطقه خاصی محدود نمی‌شود. برای مثال غلامی و همکاران (۲۰۱۵)، در پژوهش خود ضمن تمرکز بر کلان‌شهر تهران، درآمد پایین مهاجران و وجود اعضای بیکار در خانواده را مؤثر در ظهور و رشد سریع حاشیه‌نشینی شهری در این کلان‌شهر دانسته‌اند (Gholami et al., 2015:167). با رشد جمعیت، حاشیه‌نشینی و فقر شهری در کشورهای توسعه‌یافته و به‌خصوص کشورهای توسعه‌نیافته افزایش خواهد یافت. بر اساس گزارش سازمان ملل متحد، جمعیت افراد حاشیه‌نشین در سال ۲۰۳۰ به دو میلیارد نفر خواهد رسید. بر اساس آخرین گزارش جهانی درباره مسکن، ۴۳ درصد از جمعیت شهری در کشورهای در حال توسعه در مناطق حاشیه زندگی می‌کنند و در کشورهای کمتر توسعه‌یافته، این آمار عدد ۵۴ درصد را نشان می‌دهد. در مورد کشور ایران مطابق سرشماری سال ۲۰۱۵ وزارت بهداشت در سراسر کشور، بیش از ده میلیون نفر

در مناطق سکونتگاه‌های غیررسمی، زندگی می‌کنند (*sadeghi seghdel et al., 2020: 104*).

در ایران نیز پس از ورود و استقرار سرمایه‌داری وابسته، پدیده حاشیه‌نشینی به وجود آمد و رشد آن عمدتاً از سال ۱۳۲۰ به بعد شدت یافت، به طوری که امروزه بر اساس برآوردها بین ۱۰ تا ۱۲ میلیون نفر از جمعیت ۴۰ میلیون نفری سکنه شهری کشور در چنین مناطقی سکونت دارند (*Naghdi, 2011*). نرخ حاشیه‌نشینی در ایران را حتی تا یک‌سوم جمعیت شهروندان ایرانی گزارش نموده‌اند (*Khajehsarvi & aryafar, 2021: 145*). در کشور ما نیز رشد شتابان شهرنشینی همراه با مهاجرت روستاییان به شهرها باعث به وجود آمدن حاشیه‌نشینی به صورت گسترده شده است. نخستین مبدأ مهاجران روستایی و شهرهای کوچک مناطق مرزی شهرهای بزرگ‌تر این منطقه است (*Bazi et al., 2017: 17*). در ایران بخش قابل توجهی از مهاجرین به نقاط حاشیه شهرها را زنان تشکیل می‌دهند. در سالیان اخیر به دلیل اهمیت توجه به توسعه امور زنان، این قشر در برنامه‌های ساماندهی حاشیه‌ها و نیز توانمندسازی حاشیه‌نشینان که توسط سازمان‌های بین‌المللی اجرا می‌شود یکی از گروه‌های هدف اصلی محسوب می‌گردند (*Naghdi, 2011*).

پژوهش‌های مختلف دسته‌بندی‌های متنوعی در رابطه با عوامل مؤثر در پیدایش حاشیه‌نشینی مطرح کرده‌اند. برای مثال؛ صادقی سقدل و همکاران (۲۰۲۰)، سه شاخص مهاجرت، اشتغال غیررسمی و مسکن نامناسب را به‌عنوان مؤلفه‌های کلان اقتصادی مؤثر بر پدیده حاشیه‌نشینی معرفی می‌کنند (*sadeghi seghdel et al., 2020: 103*). پوررجبی و مجدی (۲۰۱۹)، در پژوهش خود ضعف بنیان‌های اقتصادی و تولیدی در چارچوب نظامی غیر سنتی مبتنی بر تجربه و اتفاق‌های روزمره زندگی و گرایش منفعت طلبانه فردی را یکی از علل گرایش‌های قانون گریزانه در این مناطق می‌دانند، اهمیت پرداختن به موضوع کارآفرینی اجتماعی در حاشیه شهرها بیش‌ازپیش نمایان می‌شود (*Poor Rajabi & Majdi, 2019: 36*).

بررسی شیوه‌های برخورد با حاشیه‌نشینی تا قبل از سال ۱۹۷۰ عمدتاً بر سیاست تخریب و جابجایی اجباری ساکنان حاشیه‌نشین تأکید می‌کرد (*Yaribeigi et al., 2018*)؛ اما در نگرش فعلی، باید با استفاده از مشارکت‌های مردمی، سازمان‌های دولتی و نهادهای عمومی زمینه ارتقای محیط را فراهم سازد (*Lotfi, 2011*). نصرافهانی و همکاران (۲۰۱۶)، در

پژوهش خود معناداری رابطه اشتغال با حاشیه‌نشینی را مورد تأیید قرار دادند (Nasresfahani et al., 2016: 1). خواجه سروی و آریافر (۲۰۲۱)، در کنار سایر راهکارها، اجرای طرح‌های کارآفرینی و احداث کارگاه‌های کوچک جهت رفع بیکاری و افزایش سطح درآمد خانوار حاشیه‌نشین را موجب کاهش حاشیه‌نشینی و کاهش تأثیرات منفی آن بر شهرها می‌دانند (Khajehsarvi & aryafar, 2021: 167). نادعلی پور پلکی و همکاران (۲۰۱۹)، پژوهشی در زمینه تبیین شرایط زمینه‌ای در راستای توسعه کارآفرینی اجتماعی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران انجام دادند. نتایج نشان داد که عواملی مانند استعدادهای بالقوه با زیرمقوله‌های صلاحیت‌های شخصی و صلاحیت‌های گروهی، خط‌مشی‌هایی عمومی با زیرمقوله‌های رسمی سازی‌ها و رویه‌های کارآفرینان و سرمایه‌گذاری مادی و معنوی با زیرمقوله‌های سرمایه‌های اجتماعی و سرمایه‌های مالی به‌عنوان عوامل زمینه‌ای توسعه کارآفرینی اجتماعی در آموزش عالی شناسایی شدند (NadAlipoupelki et al., 2019: 267). دیرزمانی است که تشخیص فرصت به‌عنوان یک جنبه کلیدی از فرایند کارآفرینی مورد توافق قرار گرفته است. در واقع از نظر بسیاری از محققان، تشخیص فرصت قدم اول و تعیین‌کننده در فرایند خلق کسب‌وکارهای مخاطره‌آمیز جدید است (Shane & Venkataraman, 2000). برای شروع فعالیت‌های کارآفرینی فقط سرمایه انسانی کافی نبوده و سرمایه و منابع مالی هم اهمیت زیادی دارند (Ghadermarzi et al., 2015: 116). با توجه به نقش مهم سرمایه انسانی در اکوسیستم کارآفرینی و تأثیرات آن بر توسعه اقتصادی و مسائل زیست محیطی، تلاش برای شناسایی و توسعه ویژگی‌ها و قابلیت‌های منابع انسانی به گونه‌ای که منجر به ایجاد اکوسیستم کارآفرینی سبز و تحقق اهداف زیست محیطی، امری ضروری است (Yaghoubi et al., 2019: 134).

در پژوهشی که توسط کرمانی و همکاران (۲۰۱۶) پیرامون توانمندسازی مبتنی بر کارآفرینی اجتماعی انجام شد؛ مدیریت تحول‌خواه، نیروی انسانی توانمند، ساختار سازمانی انعطاف‌پذیر، حاکمیت اخلاق حرفه‌ای و روحیه کارآفرینی را مهم‌ترین شرایط علی مؤثر بر پدیده توانمندسازی مبتنی بر کارآفرینی اجتماعی دانسته‌اند (Kermani et al., 2016: 107). نتایج پژوهش زارع و صفری دشتکی (۲۰۱۹)، نشان داد که ظرفیت‌سازی، تقویت جسمی روانی و قوانین حمایتی در شکل‌گیری سیاست‌های توانمند ساز تأثیری بسزا دارند که

در نهایت این نگرش پایه‌ای برای به وجود آمدن پدیده کارآفرینی اجتماعی می‌شود (Zare & Safari Dashtaki, 2019: 147). از آنجاکه مسئله حاشیه‌نشینان یا اسکان غیررسمی شهرها صرفاً کالبدی نیست و برآمده از عوامل ساختاری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در سطح ملی و منطق‌هایی است، بنابراین مسائل زنان حاشیه را نیز می‌توان از ابعاد گوناگون مورد بررسی قرار داد که تأکید ما در اینجا بر مطالعه توانمندسازی زنان حاشیه‌نشین در یکی از کلان‌شهرهای ایران یعنی شهر زاهدان خواهد بود.

اهمیت و ضرورت پژوهش

از مهم‌ترین معیارها برای ارزیابی توسعه کشورها نرخ مشارکت اقتصادی زنان است (Aramesh et al., 2021: 43). یکی از شاخص‌های نوسازی اقتصادی ملی و توسعه اجتماعی، مشارکت زنان و نحوه ایفای نقش آن‌ها در ساختارهای اقتصادی است (Movahedi & Yaghoubi Farani, 2015: 10). ورکیانی پور و همکاران (۲۰۲۰)، در پژوهش خود ارتباط معنی‌دار بین توسعه کارآفرینی زنان شهری بر اساس زنجیره ارزش کارآفرینی و توسعه پایدار اجتماعی را تأیید کردند (Varkianipor & Ashrafi, 2020: 139). شناخت توانمندی‌های زنان و هدایت استعدادهای خلاق آنان می‌تواند در بهره‌برداری از ظرفیت‌های این قشر عظیم اجتماعی مؤثر واقع شود. به عبارتی شناسایی الگوهای موفق می‌تواند در ایجاد فضای مناسب برای شکل‌گیری فعالیت‌های کارآفرینانه توسط زنان علیرغم محدودیت‌های فردی و محیطی مفید باشد (Navabakhsh & Zare Harafte, 2010: 2). استان سیستان و بلوچستان پرجمعیت‌ترین استان دارای زنان سرپرست خانوار است که اکثریت زنان سرپرست خانوار این استان، بی‌سواد و یا کم‌سواد هستند. بر اساس گزارش مرکز ایران در سال ۱۳۹۰، کمترین درآمد زنان سرپرست خانوار مربوط به استان سیستان و بلوچستان است. زنان در استان سیستان و بلوچستان بر اساس سابقه بافت فرهنگی این منطقه بیشتر مورد بی‌مهری قرار گرفته‌اند و توجه کمتری به نقش آنان در توسعه استان شده است. پدیده خانوارهای با سرپرست زن به دلایل گوناگون در دنیا رو به افزایش است. بیشتر این خانواده‌ها دارای مشکلات فراوان هستند، به گونه‌ای که فزونی این گروه از زنان به صورت یک مشکل اجتماعی مطرح می‌شود (Shukuh et al., 2018: 251).

پژوهش‌های متعددی پیرامون کارآفرینی اجتماعی زنان انجام شده است. برای مثال، فیروزآبادی و نصرالهی وسطی (۲۰۱۴)، در مطالعه خود افزایش اعتماد اجتماعی (فردی، عمومی و نهادی) زنان روستایی را مؤثر در بالا بردن ریسک‌پذیری و برخورداری از خلاقیت بیشتر در فعالیتهای کاری آنان می‌داند (Firoozabadi & Nasrolahi Vosta, 2014). شکوهی و همکاران (۲۰۱۸)، در پژوهش خود به شناسایی استراتژی‌های توسعه کارآفرینی اجتماعی در حوزه زنان سرپرست خانوار استان سیستان و بلوچستان پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که عوامل سیاسی، نهادی و قانونی، عامل تسهیلات کسب‌وکار از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی اجتماعی زنان سرپرست خانوار در جامعه مورد بررسی است (Shukuh et al., 2018). آرامش و همکاران (۲۰۲۱)، در پژوهشی اثربخشی کارآفرینی اجتماعی در توانمندسازی زنان روستایی در مناطق حاشیه شهر چابهار را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش، اعتمادبه‌نفس، انگیزه ایجاد اشتغال، میزان تحصیلات، رفع تبعیض از بازار کار و سیاست‌های حمایتی دولت را به‌عنوان عوامل دارای اهمیت در توانمندسازی زنان در منطقه مورد مطالعه معرفی نمودند (Aramesh et al., 2021).

دستیابی به توسعه پایدار بدون مشارکت فعال زنان در تمام عرصه‌های اجتماعی و اقتصادی امکان‌پذیر نیست و تأکید بر توانمندسازی زنان جهت مشارکت در اجرای برنامه‌ها و طرح‌های توسعه و ارتقا بهره‌وری و رشد اقتصادی و اجتماعی از اهمیت بالایی برخوردار است؛ بنابراین لازم است که برای زمینه‌سازی حضور فعال زنان در جامعه علاوه بر شناسایی مسائل و مشکلات اجتماعی حوزه زنان راه‌حل‌های مختلف برای رفع این مشکلات و موانع تعریف شود و اقدامات لازم در این زمینه انجام شود به همین منظور از کارآفرینی اجتماعی برای حل این مسائل استفاده می‌شود تا بستر برای توانمندسازی زنان فراهم شود. کارآفرینان اجتماعی در تلاش هستند تا با تعریف و پیاده‌سازی الگوهای جدید کسب‌وکار به نیاز محرومان و قشر آسیب‌دیده جامعه پاسخ دهند و بین فعالیتهای بشردوستانه و فعالیتهای اقتصادی ارتباط برقرار کنند. لذا با توجه به اهمیت موضوع مسائل اصلی که این پژوهش در تلاش به پاسخگویی به آنهاست، چیرستی عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان در راستای توانمندسازی زنان و همچنین چگونگی وضعیت موجود عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی در زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان است.

با عنایت به مسائل طرح شده، سؤال‌های پژوهش نیز متناظر با اهداف پژوهش به صورت زیر مطرح شدند:

سؤال‌های پژوهش

- ۱- عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان در راستای توانمندسازی زنان کدام‌اند؟
- ۲- وضعیت موجود عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی در زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان چگونه است؟

روش تحقیق

با توجه به این‌که پژوهش حاضر در پی شناسایی و اولویت‌بندی و عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی می‌باشد لذا دیدگاه خردگرایانه کمی به‌تنهایی نمی‌تواند به‌عنوان مبنای تحقیق قرار گیرد. به همین منظور رویکرد ترکیبی (آمیخته) کمی و کیفی در دستور کار پژوهش قرار می‌گیرد. ماهیت این تحقیق کاربردی است و دارای روش آمیخته (کیفی - کمی) می‌باشد و نیز این تحقیق از نظر گردآوری داده‌ها توصیفی پیمایشی است؛ که در بخش پیمایشی به روش فراترکیب اجرا شده است. در مرحله اول این پژوهش (شناسایی عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی) با روش کیفی فراترکیب انجام شده است در مرحله دوم، بخش کمی این پژوهش به شیوه میدانی و با کمک پرسشنامه محقق ساخته که روایی و پایایی آن به تائید رسیده است انجام شده است. در بخش اول پژوهش، مقالات و مجلات علمی پژوهشی و ISI منتشر شده در بازه زمانی ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۹ با روش فراترکیب مورد تحلیل قرار گرفت. جامعه آماری پژوهش در بخش مطالعه میدانی شامل کلیه زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان و نمونه آماری پژوهش در مرحله مطالعه میدانی شامل تعداد ۳۸۰ نفر از زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان می‌باشد که این تعداد بر اساس نمونه‌گیری در دسترس صورت پذیرفته و نهایتاً پرسشنامه‌های این مرحله میان این مجموعه ۳۸۰ نفری توزیع و داده‌های مورد نیاز جمع‌آوری گردید. در این تحقیق از اطلاعات کتابخانه‌ای نظیر کتب، نشریات مرتبط، طرح‌های پژوهشی در ارتباط با موضوع و منابع اطلاعاتی الکترونیکی به‌طور ویژه مقالات معتبر ISI و علمی - پژوهشی و نیز برخی از سایت‌های دانشگاهی و پایگاه‌های

اینترنتی فعال در مورد کارآفرینی اجتماعی استفاده گردیده است. در مرحله میدانی جهت جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. برای بررسی روایی ابزار پژوهش از دو روش کمی و کیفی استفاده می‌شود که در پژوهش حاضر از بازخورد خبرگان بهره‌گیری شده است. روایی صوری که خود بخشی از روایی محتوا است به‌ظاهر ابزار (شیوه نگارش پرسشنامه، وضوح، سطح دشواری، طولانی بودن و ...) اشاره دارد که در این زمینه نیز بازخورد حاصل از پیش‌آزمون و نظرات نخبگان نتایج قابل قبولی را نشان می‌دهد. به‌منظور بررسی روایی سازه از شاخص آزمون کایزر مایر و آزمون بارتلت استفاده شده است. برای سنجش و ارزیابی پایایی ابزار پژوهش از روش و فرمول آلفای کرونباخ استفاده شده است. در این روش که برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری به کار می‌رود، ابتدا واریانس نمره‌های به‌دست‌آمده محاسبه شده و سپس با استفاده از نرم‌افزار SPSS مقدار ضریب آلفا محاسبه می‌گردد (Sarmad, 1997: 77). به‌بیان‌دیگر، آلفای کرونباخ، میزان همسازی گویه‌های یک مقیاس را می‌سنجد و نوع تعمیم‌یافته آزمون کودر-ریچاردسون است. این ضریب بین صفر تا یک نوسان داشته و هر چه قدر مقدار آن به یک نزدیک‌تر باشد، نشان‌دهنده همسازی بیشتر گونه‌های مقیاس است (Habibpour Gatabi & Safari Shali, 2010). نتایج ارزیابی پایایی ابزار پژوهش در جدول شماره یک ارائه شده است. مقادیر به‌دست‌آمده برای آلفای کرونباخ نشان‌دهنده پایایی مناسب ابزار پژوهش است.

جدول شماره ۱: بررسی نتایج آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

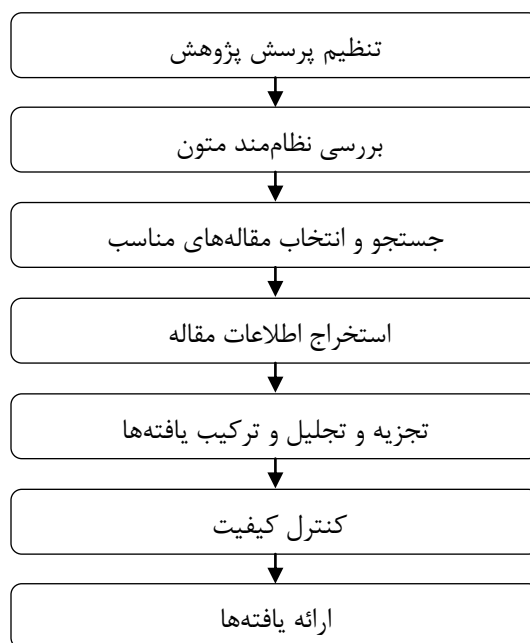
متغیر	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
رفتاری	۱۹	۰.۹۳۰
محیطی	۱۴	۰.۸۹۱
سازمانی	۱۳	۰.۷۹۴
کل مقیاس	۴۶	۰.۸۷۴

یافته‌های پژوهش

سؤال اول پژوهش: عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان در راستای توانمندسازی زنان کدام‌اند؟

در پاسخ به سؤال اول پژوهش مبنی بر شناسایی عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان از روش فراترکیب جهت پاسخ به سؤال استفاده شده است که در ادامه گام‌های این روش و یافته‌های آن‌ها شرح داده شده است.

بنا به تعریف زیمر^۱ (۲۰۰۶)، فراترکیب نوعی مطالعه‌ی کیفی می‌باشد که اطلاعات و یافته‌های استخراج‌شده از مطالعات کیفی دیگر با موضوع مرتبط و مشابه را بررسی می‌کند (Manian & Ronaghi, 2015). فراترکیب با فراهم کردن نگرش نظام‌مند برای پژوهشگران از راه ترکیب پژوهش‌های کیفی گوناگون به کشف موضوعات و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد و با این روش، دانش جاری را ارتقا داده، دیدی جامع و گسترده را درباره‌ی مسائل پدید می‌آورد (Ronaghi, M., Dehghani, 2021: 51). در این تحقیق از مراحل هفت‌گانه سندلوسکی و بارسو^۲ (۲۰۰۳) انجام شده و در شکل شماره یک نشان داده شده است جهت دستیابی به اهداف تحقیق استفاده شده است.

شکل شماره ۱: مراحل هفت‌گانه پژوهش

1-Zimmer

2-Sandelowski, M. & Barroso, J.

گام یک: تنظیم سؤال‌های پژوهش

در جدول شماره ۲، سؤال‌های پژوهش به همراه پارامترها بیان شده است:

جدول شماره ۲: پارامترها و سؤال‌های پژوهش

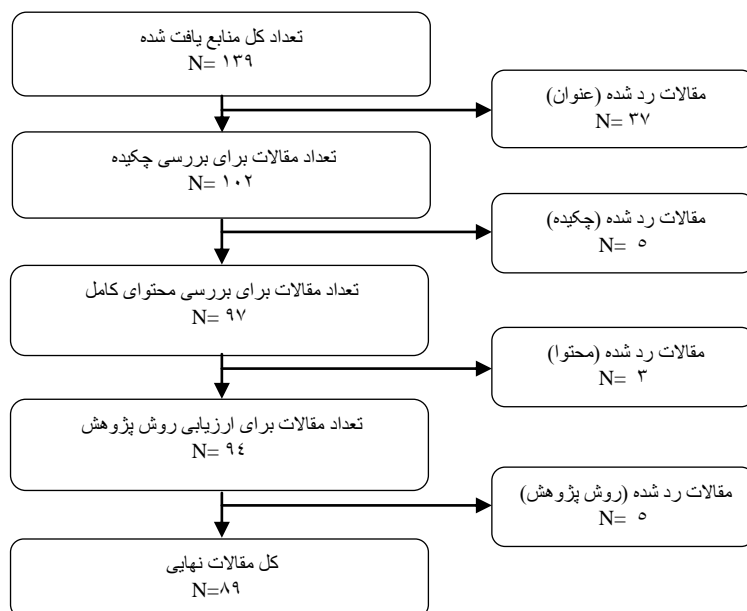
سؤال‌های پژوهش	پارامترها	
۱- فرصت‌های کارآفرینی اجتماعی زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان در راستای توانمندسازی زنان کدامند؟	(what)	چه چیزی؟
	(who)	چه جامعه‌ای؟
۲- فرصت‌های کارآفرینی اجتماعی زنان کدامند؟	(when)	محدودیت زمانی؟
	(how)	چگونگی روش؟
۳- وضعیت فرصت‌های کارآفرینی اجتماعی زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان چگونه است؟		

گام دوم: بررسی نظام‌مند متون

در این پژوهش پایگاه‌های داده، نشریه‌های داخلی و خارجی با تمرکز بر مقالات منتشر شده بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸ بررسی شده است. واژه‌های کلیدی متنوعی از جمله کارآفرینی، زنان حاشیه‌نشین، فرصت‌های کارآفرینی اجتماعی و عوامل و مؤلفه‌های کارآفرینی و معادل این موارد به لاتین برای جستجوی مقاله‌های پژوهش مورد استفاده قرار گرفت. در نتیجه جستجو در نشریه‌ها، پایگاه‌های داده و با استفاده از واژه‌های کلیدی مورد نظر، تعداد ۱۳۹ مقاله یافت شد.

گام سوم: انتخاب مقاله‌های مناسب

از آنجا که در گام دوم مقالات براساس کلیدواژه‌ها جستجو شده‌اند ممکن است مطالعاتی که از لحاظ موضوعی، محتوایی یا روش‌شناسی برای پژوهش حاضر مناسب نیستند هم در نتایج جستجو وجود داشته باشند. لذا در این گام با یک فرآیند ریزشی مقالات مورد پالایش قرار می‌گیرند. در فرآیند انتخاب مقالات مناسب که در شکل شماره ۲ نشان داده شده است پارامترهای مختلفی مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته است.

شکل شماره ۲: فرآیند رسیدن به مقاله‌های نهایی

گام چهارم: استخراج اطلاعات از مقاله‌های انتخاب شده

در این مرحله، مقاله‌ها بر اساس اطلاعات مربوط به هر مقاله شامل زمان انتشار، مشخصات نویسندگان و سایر آیتم‌هایی که در هر مقاله ارائه شده است، طبقه‌بندی شد.

گام پنجم: تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی مقاله‌ها

در این گام، ابتدا برای تمام عوامل استخراج شده از مطالعات پیشین، کدی را در نظر گرفته، سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها، آن‌ها را در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی کردیم. به این ترتیب، مفاهیم پژوهش مشخص شدند. به عنوان نمونه، انگیزه، پشتکار و جدیت، مدیریت خطر، شناسایی فرصت، پایداری و ... که به کرات در مطالعات پیشین مورد بحث قرار گرفته است، به عنوان ۱۹ کد انتخاب شدند که تمامی این کدها مقوله عوامل رفتاری را تشکیل دادند. بر اساس تحلیل‌های صورت گرفته به کمک روش تحلیل محتوا روی ۸۹ مقاله نهایی انتخاب شده، در مجموع تعداد ۳ مقوله یا مؤلفه و ۴۶ مفهوم یا

کد برای عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی برای زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان در این پژوهش شناسایی و کدگذاری شدند.

یافته‌های حاصل از این مرحله بیانگر آن بود که در مطالعات قبلی ابعاد چندگانه در قالب یک چارچوب منسجم و نظام‌مند در نظر گرفته نشده و فقط به جنبه خاصی از مقوله کارآفرینی اجتماعی برای زنان توجه شده است. در جدول شماره ۳، کدهای نهایی استخراج شده ارائه شده است.

جدول شماره ۳: مقوله‌بندی یافته‌های حاصل از پژوهش

مقوله	مفاهیم یا کد
رفتاری	انگیزه کافی، پشتکار و جدیت، مدیریت خطر، شناسایی فرصت، پایداری، توانایی سازگاری، مسئولیت‌پذیری، نگرش مثبت، خلاقیت، دانش و مهارت طلبی، تجربه، دل‌بستگی و شوق، کنترل و نظم درون، خودباوری و اعتمادبه‌نفس، مالکیت فردی، هوشیاری کارآفرینی، مهارت ارتباطی، مهارت ادراکی، مهارت مدیریتی
محیطی	مشاوره و آموزش، اطلاع‌رسانی، سازماندهی غیردولتی، مشارکت، فضای مناسب کاری، عوامل فرهنگی، شرایط اقتصادی، سطح رفاه، مسائل اجتماعی، نهادهای کارآفرینی، رفع تبعیض از بازار کار، حمایت شبکه‌ای خانواده، ارزش اجتماعی، پیوندها و تعاملات اجتماعی
سازمانی	قوانین حمایتی، ساماندهی وضعیت اشتغال، توسعه میزان مشارکت مردمی، سیاست‌گذاری و حمایت از مشاغل خانوادگی، تقویت امنیت اجتماعی، نرخ بیکاری، مالیات، پوشش بیمه مناسب، ارائه تسهیلات مالی، کارآمدی نظام دولتی، برنامه‌ریزی، برخورداری از حق مالکیت قانونی، سرمایه انسانی

گام ششم: کنترل کدهای استخراج شده

در این پژوهش از مقایسه نظر یک خبره با پژوهشگر جهت کنترل مفاهیم استخراج شده، استفاده شده است. برای رتبه‌بندی پاسخ‌ها هنگامی که قصد داریم میزان توافق بین دو رتبه دهنده را بسنجیم، می‌توان از شاخص کاپا استفاده کرد. شاخص کاپا می‌تواند مقداری بین صفر تا یک داشته باشد. نزدیک بودن این مقدار به یک نشان دهنده توافق بیشتر و نزدیکی آن به صفر نشان دهنده توافق پایین‌تر میان دو رتبه دهنده است. با استفاده از نرم‌افزار تحلیل آماری عدد معناداری ۰/۰۰۰ و مقدار شاخص ۰/۷۱۲ محاسبه شد که در جدول

شماره چهار نشان داده شده است. با توجه به کوچک‌تر بودن عدد معناداری از ۰/۰۵ فرض استقلال کدهای استخراجی رد می‌شود. پس می‌توان ادعا کرد که استخراج کدها از پایایی مناسبی برخوردار بوده است.

جدول شماره ۴: مقادیر اندازه توافق

عدد معناداری	انحراف استاندارد	مقدار	
۰/۰۰۰	۰/۰۸۹	۰/۷۱۲	کاپای مقدار توافق
		۲۳	تعداد موارد معتبر

در ادامه برای تعیین وزن شاخص‌ها از آنتروپی شانون که یکی از بهترین این روش‌ها برای این منظور است، استفاده شده است. از روش آنتروپی شانون به دلیل سادگی محاسبه استفاده شده است. در این روش از رابطه شماره ۱ برای محاسبه بار اطلاعاتی عدم اطمینان و رابطه شماره ۲ برای برآورد ضریب اهمیت استفاده می‌شود.

فرمول محاسبه بار اطلاعاتی عدم اطمینان

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m [p_{ij} \ln p_{ij}] , (j = 1, 2, \dots, n) , k = \frac{1}{\ln m}$$

فرمول محاسبه ضریب اهمیت

$$W_j = \frac{E_j}{\sum_{j=1}^n E_j}$$

برای محاسبه وزن هر یک از مفاهیم نیز، مجموع وزن کدهای آن مفهوم محاسبه شده و بر اساس وزن‌های به‌دست‌آمده رتبه‌بندی صورت گرفته است. نتایج این مرحله در جدول شماره ۵، نشان داده شده است.

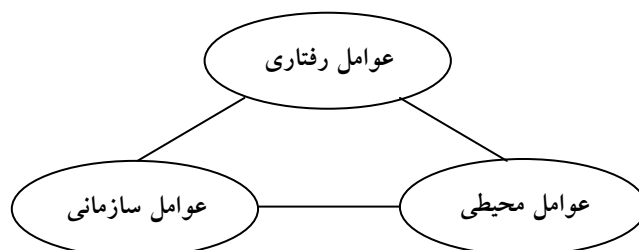
جدول شماره ۵: ضریب اهمیت و رتبه‌بندی کدهای موفقیت توسعه محصول جدید

رتبه در کل	رتبه در مفاهیم	ضریب اهمیت	عدم اطمینان	فراوانی	مؤلفه	بعد
۶	۲	۰/۰۱۶۴	۰/۰۱۶	۱۴	انگیزه کافی	رفتاری
۲۳	۷	۰/۰۱۲۴	۰/۰۱۲۱	۸	پشتکار و جدیت	
۲۵	۹	۰/۰۱۲۲	۰/۰۱۱۸	۱۵	مدیریت خطر	
۱۴	۶	۰/۰۱۳۷	۰/۰۱۳۲	۱۵	شناسایی فرصت	
۳۶	۱۳	۰/۰۱۰۳	۰/۰۰۹۹	۶	پایداری	
۲۰	۱۰	۰/۰۱۲۶	۰/۰۱۲۲	۶	توانایی سازگاری	
۳۰	۸	۰/۰۱۱۷	۰/۰۱۱۴	۴	مسئولیت‌پذیری	
۱۳	۴	۰/۱۳۹	۰/۰۱۳۵	۵	نگرش مثبت	
۱	۱	۰/۰۲۴۱	۰/۲۰۸	۲۵	خلاقیت	
۷	۳	۰/۰۱۵۸	۰/۰۱۵۵	۳۱	دانش و مهارت طلبی	
۲۴	۱۲	۰/۰۱۲۳	۰/۰۱۱۹	۱۴	تجربه	
۳۴	۱۸	۰/۰۱۰۸	۰/۰۱۰۴	۶	دل‌بستگی و شوق	
۲۶	۱۴	۰/۰۱۲۰	۰/۰۱۱۶	۶	کنترل و نظم درون	
۱۲	۵	۰/۰۱۴۰	۰/۰۱۳۶	۱۳	خودباوری و اعتمادبه‌نفس	
۳۳	۱۶	۰/۰۱۱۱	۰/۰۱۰۷	۸	مالکیت فردی	
۳۵	۱۷	۰/۰۱۰۶	۰/۰۱۰۲	۷	هوشیاری کارآفرینی	
۲۱	۱۱	۰/۰۱۲۵	۰/۰۱۲۱	۹	مهارت ارتباطی	
۳۸	۱۵	۰/۰۰۹۵	۰/۰۰۹۱	۴	مهارت ادراکی	
۳۷	۱۹	۰/۰۰۹۸	۰/۰۰۹۴	۲	مهارت مدیریتی	
۱۶	۵	۰/۰۱۲۸	۰/۰۱۲۴	۱۷	مشاوره و آموزش	محیطی
۱۷	۷	۰/۰۱۳۰	۰/۰۱۲۶	۷	اطلاع‌رسانی	
۱۵	۶	۰/۰۱۳۵	۰/۰۱۳۱	۱۲	سازماندهی غیردولتی	
۳۹	۱۴	۰/۰۰۹۱	۰/۰۰۸۷	۲	مشارکت	
۱۱	۴	۰/۰۱۴۴	۰/۰۱۴۰	۹	فضای مناسب کاری	
۲	۱	۰/۰۲۰۹	۰/۰۲۰۳	۲۶	عوامل فرهنگی	
۵	۲	۰/۰۱۷۱	۰/۰۱۶۸	۲۳	شرایط اقتصادی	
۳۱	۹	۰/۰۱۱۵	۰/۰۱۱۱	۴	سطح رفاه	
۸	۳	۰/۰۱۵۶	۰/۰۱۵۱	۳۶	مسائل اجتماعی	
۱۹	۸	۰/۰۱۲۷	۰/۰۱۲۵	۷	نهادهای کارآفرینی	

۴۳	۱۱	۰/۰۰۷۹	۰/۰۰۷۵	۴	رفع تبعیض از بازار کار	ضرایب
۲۲	۱۰	۰/۰۱۲۱	۰/۰۱۱۷	۶	حمایت شبکه‌ای خانواده	
۴۱	۱۳	۰/۰۰۸۴	۰/۰۰۸۰	۲	ارزش اجتماعی	
۲۸	۱۲	۰/۰۱۲۶	۰/۰۱۲۲	۴	پیوندها و تعاملات اجتماعی	
۳	۱	۰/۰۱۹۸	۰/۰۱۹۲	۲۱	قوانین حمایتی	
۳۲	۱۰	۰/۰۱۱۳	۰/۰۱۰۹	۳	ساماندهی وضعیت اشتغال	
۱۰	۴	۰/۰۱۴۸	۰/۰۱۴۴	۴	توسعه میزان مشارکت مردمی	
۱۸	۶	۰/۰۱۳۱	۰/۰۱۲۷	۱۶	سیاست‌گذاری و حمایت از مشاغل خانوادگی	
۴۰	۱۱	۰/۰۰۸۸	۰/۰۰۸۴	۲	تقویت امنیت اجتماعی	
۴۵	۷	۰/۰۰۷۵	۰/۰۰۷۱	۲	نرخ بیکاری	
۲۹	۹	۰/۰۱۱۹	۰/۰۱۱۵	۳	مالیات	
۴۶	۱۳	۰/۰۰۶۹	۰/۰۰۶۴	۱	پوشش بیمه مناسب	
۹	۳	۰/۰۱۴۹	۰/۰۱۴۵	۱۵	ارائه تسهیلات مالی	
۴۲	۵	۰/۰۰۸	۰/۰۰۷۶	۶	کارآمدی نظام دولتی	
۲۷	۱۲	۰/۰۱۲	۰/۰۱۱۶	۶	برنامه‌ریزی	
۲۵	۸	۰/۰۱۲۳	۰/۰۱۱۹	۴	برخورداری از حق مالکیت قانونی	
۴	۲	۰/۰۱۸۴	۰/۰۱۸۱	۱۲	سرمایه انسانی	

گام هفتم: ارائه یافته‌ها

بر اساس ضرایب به‌دست‌آمده از گام ششم، همان‌طور که در جدول شماره ۴ نشان داده شده است، مشخص شد که کدهای خلاقیت و عوامل فرهنگی و قوانین حمایتی و سرمایه انسانی و شرایط اقتصادی دارای بیشترین ضریب اهمیت می‌باشند و بالاترین رتبه‌ها را در کل کسب کرده‌اند؛ بدین مفهوم که در حوزه عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی، این موضوعات بیشتر مورد توجه و مطالعه قرار گرفته‌اند و تکرارپذیری بیشتری نسبت به سایر کدها داشته‌اند. از همین رو می‌توان گفت که توجه به این ابعاد و مفاهیم حائز اهمیت است. بر اساس کدهای استخراج شده و مطالعه پژوهش‌های پیشین، عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی شامل موارد عوامل رفتاری، محیطی و سازمانی می‌شود. در شکل شماره سه، عوامل اصلی مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی نشان داده شده است:

شکل شماره ۳: عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی

سؤال دوم پژوهش: وضعیت عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی از نظر زنان حاشیه شهر زاهدان چگونه است؟

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش پرسشنامه محقق ساخته تدوین شده که روایی و پایایی آن به شیوه آلفای کرونباخ و نظر خبرگان مورد تائید قرار گرفت. به منظور پاسخگویی به سؤالات بخش میدانی این تحقیق از آزمون تی تک نمونه‌ای استفاده شده است. از آنجاکه در پرسشنامه از طیف لیکرت ۵ درجه‌ای استفاده شده است، لذا حد متوسط، عدد ۳ را به خود اختصاص داده است. ابتدا دو فرضیه زیر مطرح می‌شود:

میانگین برابر ارزش ۳ است $H_0 =$

میانگین برابر ارزش ۳ نیست $H_1 =$

در صورتی که عدد معناداری (sig) کمتر از ۰/۰۵ باشد فرضیه H_0 رد شده و فرضیه مقابل پذیرفته می‌شود به این معنی که میانگین برابر ۳ نیست. سپس مشخص می‌شود که میانگین مقداری کمتر از ۳ یا بیشتر از آن است و به این ترتیب به سؤال مورد نظر پاسخ داده می‌شود. مقدار کمتر از ۰/۰۵ برای معناداری نشان‌دهنده عامل تأثیرگذار بر کارآفرینی اجتماعی از نظر زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان و مقدار معناداری بیشتر از ۰/۰۵ نشان‌دهنده وضعیت نامناسب تأثیرگذاری عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی از نظر زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان می‌باشد.

نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای به منظور بررسی میزان تأثیر عوامل مختلف بر کارآفرینی اجتماعی در جدول زیر آمده است.

جدول شماره ۶: نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای مؤلفه‌های پژوهش

ارزش ثابت = ۳					مؤلفه
معناداری سطح	مقدار t	درجه آزادی	انحراف معیار	میانگین	
۰/۰۰۰	۳/۵۴	۳۷۹	۱/۹۳۵	۴/۰۱	انگیزه کافی
۰/۰۰۱	۲/۶۷	۳۷۹	۱/۴۲۲	۳/۵۶	پشتکار و جدیت
۰/۰۳۸	۲/۰۹	۳۷۹	۱/۱۶۸	۳/۳۶	مدیریت خطر
۰/۰۰۲	۲/۴۴	۳۷۹	۱/۳۰۶	۳/۴۷	شناسایی فرصت
۰/۰۰۰	۳/۰۲	۳۷۹	۱/۹۷۶	۳/۸۸	پایداری
۰/۷۵۲	۰/۱۹	۳۷۹	۰/۳۵۶	۳/۰۱	توانایی سازگاری
۰/۰۰۴	۲/۵	۳۷۹	۱/۲۴۷	۳/۴۶	مسئولیت‌پذیری
۰/۰۰۰	۳/۱۲	۳۷۹	-۰/۲۳۹	۲/۸۹	نگرش مثبت
۰/۰۰۰	۳/۶۸	۳۷۹	۱/۹۱۶	۴/۰۴	خلاقیت
۰/۰۰۰	۳/۰۸	۳۷۹	۱/۹۸۱	۳/۹۰	دانش و مهارت طلبی
۰/۰۰۳	۲/۲۹	۳۷۹	۱/۷۴۷	۳/۵۹	تجربه
۰/۰۰۸	۲/۳۷	۳۷۹	۱/۲۳۰	۳/۴۳	دل‌بستگی و شوق
۰/۳۶۷	-۰/۳۹	۳۷۹	۱/۳۹۱	۲/۹۲	کنترل و نظم درون
۰/۰۰۱	۲/۸۷	۳۷۹	۱/۷۴۸	۳/۷۴	خودباوری و اعتمادبه‌نفس
۰/۰۸۲	۱/۶۹	۳۷۹	۰/۴۴۱	۳/۱۱	مالکیت فردی
۰/۰۰۹	۲/۱۸	۳۷۹	۱/۵۲۴	۳/۴۹	هوشیاری کارآفرینی
۰/۰۳۷	۲/۱۱	۳۷۹	۰/۹۰۰	۳/۲۸	مهارت ارتباطی
۰/۶۳۱	۰/۱۸	۳۷۹	۰/۳۷۶	۳/۰۱	مهارت ادراکی
۰/۰۷۱	۱/۷۵	۳۷۹	۰/۷۳۶	۳/۱۹	مهارت مدیریتی
۰/۰۰۱	۳/۰۶	۳۷۹	۱/۸۸۳	۳/۸۵	مشاوره و آموزش
۰/۴۰۵	-۰/۴۸	۳۷۹	۱/۴۱۲	۲/۹۰	اطلاع‌رسانی
۰/۰۲۸	۲/۲۹	۳۷۹	۱/۵۶۹	۳/۵۳	سازماندهی غیردولتی
۰/۰۴۰	۲/۰۲	۳۷۹	۱/۰۰۷	۳/۳۰	مشارکت
۰/۱۲۶	-۱/۲۸	۳۷۹	۰/۶۳۵	۲/۸۸	فضای مناسب کاری
۰/۰۰۰	۳/۱۱	۳۷۹	۲/۱۳۷	۳/۹۸	عوامل فرهنگی
۰/۰۰۱	۲/۹۹	۳۷۹	۱/۷۴۶	۳/۷۷	شرایط اقتصادی
۰/۰۴۸	۲/۰۲	۳۷۹	۱/۱۰۸	۳/۳۳	سطح رفاه
۰/۰۰۴	۲/۳۳	۳۷۹	۱/۴۲۶	۳/۴۹	مسائل اجتماعی
۰/۰۲۲	۲/۳۷	۳۷۹	۱/۲۳۰	۳/۴۳	نهادهای کارآفرینی

۰/۰۰۶	۲/۳۸	۳۷۹	۱/۷۹۵	۳/۶۳	رفع تبعیض از بازار کار
۰/۲۵۱	۱/۰۱	۳۷۹	۱/۷۴۶	۳/۰۷	حمایت شبکه‌ای خانواده
۰/۰۱۱	۲/۲۹	۳۷۹	۱/۱۰۸	۳/۵۵	ارزش اجتماعی
۰/۳۱۸	۰/۸۲۱	۳۷۹	۱/۴۲۶	۳/۱	پیوندها و تعاملات اجتماعی
۰/۰۰۵	۲/۶۱	۳۷۹	۱/۲۳۰	۳/۶۵	قوانین حمایتی
۰/۰۰۱	۲/۹۷	۳۷۹	۱/۸۴۹	۳/۸۱	ساماندهی وضعیت اشتغال
۰/۰۵۵	۱/۸۸	۳۷۹	۰/۷۲۱	۳/۲	توسعه میزان مشارکت مردمی
۰/۰۰۳	۲/۶۹	۳۷۹	۱/۷۳۹	۳/۶۹	سیاست‌گذاری و حمایت از مشاغل خانوادگی
۰/۶۱۰	۰/۲۳	۳۷۹	۰/۵۸۹	۳/۰۲	تقویت امنیت اجتماعی
۰/۰۰۳	۲/۴۳	۳۷۹	۱/۷۸۶	۳/۶۴	نرخ بیکاری
۰/۰۴۶	۲/۰۹	۳۷۹	۱/۲۳۳	۳/۳۸	مالیات
۰/۰۱۲	۲/۳۸	۳۷۹	۱/۶۸۱	۳/۵۹	پوشش بیمه مناسب
۰/۰۰۱	۲/۸۸	۳۷۹	۲/۰۴۸	۳/۸۷	ارائه تسهیلات مالی
۰/۰۰۰	۳/۰۴	۳۷۹	-۰/۰۴۴	۲/۹۸	کارآمدی نظام دولتی
۰/۰۲۶	۲/۱۸	۳۷۹	۱/۲۷۵	۳/۴۱	برنامه‌ریزی
۰/۱۰۹	۰/۹۸	۳۷۹	۰/۷۶۱	۳/۱۱	برخورداری از حق مالکیت قانونی
۰/۰۰۰	۳/۳۴	۳۷۹	۲/۴۹۷	۴/۲۳	سرمایه انسانی

با توجه به جدول و سطح معنی‌داری که برای هر یک از عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی به دست آمده است نتایج برای هر کدام به شرح زیر است:

همان‌گونه که در جدول شماره شش مشاهده می‌شود، سطح معناداری برای بعد رفتاری در بیشتر موارد به جز در مؤلفه‌های توانایی سازگاری، کنترل و نظم درون، مالکیت فردی، مهارت ادراکی و مهارت مدیریتی بیشتر از ۰/۰۵ به دست آمده است، به این معنی است که میانگین آن‌ها تقریباً برابر با ارزش ۳ می‌باشد و اختلاف اندکی با میانگین‌های موردنظر وجود دارد ولی این اختلاف میانگین، معنادار نیست. در نتیجه از نظر زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان این مؤلفه‌ها تأثیر متوسطی بر کارآفرینی اجتماعی دارند و همچنین از نظر آنان باقی مؤلفه‌های رفتاری با توجه به مقدار سطح معناداری به دست آمده که مقدار آن‌ها کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین مؤلفه‌های دیگر بعد رفتاری تأثیر بسزایی بر کارآفرینی اجتماعی دارند.

سطح معناداری برای بعد محیطی نیز در بیشتر موارد به‌جز در مؤلفه‌های اطلاع‌رسانی، فضای مناسب کاری، حمایت شبکه‌ای خانواده و پیوندها و تعاملات اجتماعی بیشتر از ۰/۰۵ به دست آمده است، به این معنی است که میانگین آن‌ها تقریباً برابر با ارزش ۳ می‌باشد و اختلاف اندکی با میانگین‌های مورد نظر وجود دارد ولی این اختلاف میانگین، معنادار نیست. در نتیجه از نظر زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان این مؤلفه‌ها تأثیر متوسطی بر کارآفرینی اجتماعی دارند و همچنین از نظر آنان باقی مؤلفه‌های محیطی با توجه به مقدار سطح معناداری به دست آمده که مقدار آن‌ها کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد بنابراین مؤلفه‌های دیگر بعد محیطی تأثیر بسزایی بر کارآفرینی اجتماعی دارند.

نهایتاً سطح معناداری برای بعد سازمانی نیز در بیشتر موارد به‌جز در مؤلفه‌های توسعه میزان مشارکت مردمی، تقویت امنیت اجتماعی و برخورداری از حق مالکیت قانونی بیشتر از ۰/۰۵ به دست آمده است، به این معنی است که میانگین آن‌ها تقریباً برابر با ارزش ۳ می‌باشد و اختلاف اندکی با میانگین‌های مورد نظر وجود دارد ولی این اختلاف میانگین، معنادار نیست. در نتیجه از نظر زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان این مؤلفه‌ها تأثیر متوسطی بر کارآفرینی اجتماعی دارند و همچنین از نظر آنان باقی مؤلفه‌های سازمانی با توجه به مقدار سطح معناداری به دست آمده که مقدار آن‌ها کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد بنابراین مؤلفه‌های دیگر بعد سازمانی تأثیر بسزایی بر کارآفرینی اجتماعی دارند.

نتیجه‌گیری

در راستای هدف اصلی این تحقیق مبنی بر شناسایی مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی از نظر زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان در راستای توانمندسازی آنان، مطالعه نظام‌مندی صورت گرفت و همچنین مقالات و مطالعات گذشته در سال‌های مختلف به روش فراترکیب مورد بررسی قرار گرفتند که در نهایت تعداد ۳ بعد و ۴۶ مؤلفه شناسایی شدند که شامل: ابعاد عوامل رفتاری، عوامل محیطی و عوامل سازمانی است. با بررسی مفاهیم ارائه شده در باب کارآفرینی و نیز مدل‌های توسعه کارآفرینی، می‌توان دریافت که مقوله توسعه کارآفرینی تحت تأثیر عوامل مختلفی است که هر یک از صاحب‌نظران حوزه کارآفرینی آن‌ها را از جهات مختلف مورد بررسی قرار داده و تقسیم‌بندی‌های متعددی ارائه داده‌اند. به‌طور کلی، در تعاریف و مفاهیم ارائه‌شده در پیشینه نظری و پژوهشی در مورد کارآفرینی اجتماعی، از آن

به‌عنوان مفهومی پیچیده و چندبعدی و دارای ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی یادشده و توسعه آن در جوامع نیز متضمن توجه به ابعاد آن است. ایجاد فرهنگ کسب‌وکار، ایجاد فرهنگ کارآفرینانه، آموزش مهارت‌های کسب‌وکار به افراد جامعه و سیاست‌گذاری صحیح و مناسب از سوی نهادهای متولی را ازجمله عواملی می‌دانند که موجب توسعه کارآفرینی اجتماعی می‌شود. لرد کیپانیدز^۱ (۲۰۰۲) نیز زیرساخت‌ها و عوامل محیطی را در توسعه کارآفرینی مؤثر می‌دانند. با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در پیشینه پژوهش، اکثر پژوهشگران مدل‌های دوبعدی و یا تک‌بعدی را در نظر گرفته‌اند. نتایج پژوهش حاضر هم‌راستا با نتایج پژوهش نصراصفهانی و همکاران (۲۰۱۶)، خواجه سروی و آریافر (۲۰۲۱)، نادعلی پور پلکی و همکاران (۲۰۱۹)، کرمانی و همکاران (۲۰۱۶)، زارع و صفری دشتکی (۲۰۱۹)، (Aramesh et al., 2021: 43)، ورکیانی پور و همکاران (۲۰۲۰) و شکوهی و همکاران (۲۰۱۸) است.

در بررسی وضعیت عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی از نظر زنان حاشیه شهر زاهدان، نتایج نشان داد که در بعد رفتاری، در بیشتر موارد به‌جز در مؤلفه‌های توانایی سازگاری، کنترل و نظم درون، مالکیت فکری، مهارت ادراکی و مهارت مدیریتی از نظر زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان این مؤلفه‌ها تأثیر متوسطی بر توسعه فرصت‌های کارآفرینی اجتماعی دارند و همچنین از نظر آنان مؤلفه‌های دیگر بعد رفتاری تأثیر بسزایی بر کارآفرینی اجتماعی دارند.

در بعد محیطی، در بیشتر موارد به‌جز در مؤلفه‌های اطلاع‌رسانی، فضای مناسب کاری، حمایت شبکه‌ای خانواده و پیوندها و تعاملات اجتماعی از نظر زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان این مؤلفه‌ها تأثیر متوسطی بر کارآفرینی اجتماعی آنان دارند و همچنین از نظر آنان مؤلفه‌های دیگر بعد محیطی تأثیر بسزایی بر کارآفرینی اجتماعی دارند.

نهایتاً در بعد سازمانی نیز، در بیشتر موارد به‌جز در مؤلفه‌های توسعه میزان مشارکت مردمی، تقویت امنیت اجتماعی و برخورداری از حق مالکیت از نظر زنان حاشیه‌نشین شهر زاهدان این مؤلفه‌ها تأثیر متوسطی بر عوامل مؤثر بر کارآفرینی اجتماعی دارند و همچنین از نظر آنان مؤلفه‌های دیگر بعد سازمانی تأثیر بسزایی بر کارآفرینی اجتماعی دارند.

References

- 1-Aramesh H, Ras A, Keshavarz S. (2021). The effectiveness of social entrepreneurship in empowering rural women Case: Suburban area of Chabahar. *Journal Space Economy & Rural Development*, 9 (34), 41-62. (In Persian)
- 2-Bahmani, S., hemmati, R., moltaft, H., izadijairan, A. (2020). Understanding the Process of Emerging Experience of Slum Base on Grounded Theory (Case Study: Malashieh and Tal Bormi of Khuzestan). *Quarterly Journal of Social Development (Previously Human Development)*, 14(2), 127-158. (In Persian)
- 3-Bazi, kh., Kiani, A., Safarzaee, A. (2017). Review the cause's formation of the suburbanization of Zabol city with an emphasis on empowerment. *Motaleate Shahri*, 6(21), 17-28. (In Persian)
- 4-Firoozabadi, S., Nasrolahi Vosta, L. (2014). Investigation about the Relationship between Social Trust and Entrepreneurial Spirit of Rural Women: Case of Shirvan Village in Borojerd County. *Journal of Rural Research*, 5(1), 25-44. (In Persian)
- 5-Ghadermarzi, H., Jamshidi, A., Jamini, D., Nazri Sarmaze, H. (2015). Identification Hampering Factors Affecting Development of Rural Women's (Case Study: Shalil Villages- Ardal Township). *Regional Planning*, 5(17), 103-118. (In Persian)
- 6-Gholami, R., Seifi kafshgari, M., Shahbazi, N. (2015). Economic and social factors of suburbanization in Iran. *Scientific Journal of Security Horizons*, 6(20), 167-186. (In Persian)
- 7-Habibpour Gatabi, K., Safari Shali, R. (2010). *Comprehensive Manual for Using SPSS in Survey Researches*. Tehran. Motefakeran Publication. (In Persian)
- 8-Kermani, M., Mazloom Khorasani, M., Behravan, H., Noghani Dokhtebahmani, M. (2016). Empowerment Based on Social Entrepreneurship: Presenting a Grounded Theory (A Case Study of the Headquarters for Empowering Female Householders at Tehran Municipality). *Journal of Social Sciences*, 12(2), 107-136. (In Persian)
- 9-Khajehsarvi, G., aryafar, S. (2021). Marginalization and its Impact on Political-Social Development in tehran Metropolis. *Political Sociology of Iran*, 3(4), 143-170. (In Persian)
- 10-Lordkipanidze, M. (2002). *Enhancing entrepreneurship in rural tourism for sustainable regional development. The case of Söderslätt region, Sweden*, The International Institute for Industrial Environmental Economics, IIIIEE, Lund University.
- 11-Lotfi, S. (2011). *Culture-led Regeneration: A Reflection upon Cultural Fundamentals and the Act of Regeneration*. Honar-Ha-Ye-Ziba: Memary Va Shahrsazi, 3(45), 49-62. (In Persian)

- 12-Manian, A., ronaghi, M. (2015). A Comprehensive Framework for E-marketing Implementation by Meta-Synthesis Method. *Journal of Business Management*, 7(4), 901-920. (In Persian)
- 13-Movahedi, R., Yaghoubi Farani, A. (2015). Sociological Study of the Attitudes toward Mehr among Alameh University Students. *Women's Studies Sociological and Psychological*, 12(4), 7-42. (In Persian)
- 14-NadAlipoupelki, H., Karimi, F.,Nadi, M.A. (2019). Explaining the background conditions for the development of social entrepreneurship in Iranian universities and higher education institutions. *Journal of Educational Leadership and Management*. 13(2), 267-284. (In Persian)
- 15-Naghdi, A. (2011). Immigration and marginalization in Iran. *Population Magazine*. 17(73-74), 85-104. (In Persian)
- 16-Naghdi, A., Roeentan, M., Haghirian, S., Shahrokh, E., Khanian, M. (2021). The Study of Variety, challenges of marginality Games of informal settlement residents with formal urban policies (The Case of Saveh). *Quarterly of Social Studies and Research in Iran*, 10(1), 243-275. (In Persian)
- 17-Nasresfahani, R., Saffari, B., Ghaffarian, S. (2016). Studying the Economic Causes of Marginalization Using Treatment Effect (Case Study: Isfahan City). *Urban Economics*, 1(1), 1-16. (In Persian)
- 18-Navabakhsh, M., Zare Harafte, M. (2010). Study of Women's Entrepreneurship in the Manufacturing Centers of Tehran and Suburbs, *Journal of Cultural Management*, 4(1), 1-23. (In Persian)
- 19-Poor Rajabi, M., Majdi, A.A. (2019). The Factors Affecting Rule breaking in the Suburbs of Mashhad City. *Scientific Quarterly of Social-Cultural Studies of Khorasan*. 13(4), 35-60. (In Persian)
- 20-Ronaghi, M., Dehghani, M. (2021). A Framework for E-tourism Acceptance by Meta-Synthesis Method. *Journal of Tourism and Development*, 9(4), 49-62.
- 21-Sadeghi Seghdel, D., asari arani, D., roknodin eftekhari, D., mohamadi tirandaz, M. (2020). Investigating the effective macroeconomic components on the process of marginalization after the Islamic Revolution. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 10(36), 103-124. (In Persian)
- 22-Sandelowski, M. & Barroso, J. (2003), Toward a Meta synthesis of qualitative findings on motherhood in HIV-positive women. *Research in Nursing & Health*, 26(2), 153-170
- 23-Sarmad, zohre; Bazargan, abbas and Hejazi, elahe. (1997). *Research methods in the behavioral sciences*. Tehran, Agah Publication. (In Persian)
- 24-Shane, S & Venkataraman, S (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research, *Academy of Management Review*, 26(1), 217-226.
- 25-Shukhy, J., Raeisee shahrooi, H., Yaghoobi, N. (2018). Identifying and Prioritizing Social Entrepreneurship Development Strategies in the Field of

- Women Headed Households (A Case study of Sistan and Baluchestan Province). Quarterly Journal of Women and Society, 9(35), 245-270. (In Persian)
- 26-Varkianipor N, Ashrafi M. (2020). The entrepreneurial modeling of women is based on the entrepreneurial value chain with a sustainable social development approach in the province of Gulistan. Researches in Geographical Sciences, 20(58) 139-161. (In Persian)
- 27-Yaghoubi N M, Dehghani M, Omidvar M. (2019). Establishment of Green Human Resource Management in the Entrepreneurship Ecosystem. Organizational Resources Management Researchs. 8(4), 131-149. (In Persian)
- 28-Yaribeigi, E., Farjolah Hoseini, J., Omidi NajafAbadi, M. (2018). Structural Equation Model of Mechanisms Affecting the Development of Entrepreneurial Ecosystem in Rural Women's Cooperatives of Tehran Province. Cooperatives and villages. 8(36-37), 57-72. (In Persian)
- 29-Zare, R., Safari Dashtaki, M. (2019). Design of a Social Entrepreneurship Paradigm Model with an Approach to Empowerment of Female Household Heads, Imam Khomeini Relief Foundation, Fars Province (Case Study: The Imam Khomeini Relief Foundation of Fars Province). Women in Development & Politics, 17(1), 147-171. (In Persian)
- 30-Zimmer, L. (2006). Qualitative meta-synthesis: a question of dialoguing with texts, Journal of Advanced Nursing, 53(3) 311–318.